

ni primernege priloga) velja pravilo, da se v slovenskem rabi prilog, če je in če se more vzeti brez dvoumja. (Taki prilogi imajo večidel končnico: en, pa tudi ov, ev, ski), na pr.: solnčni žarki (Sonnenstrahlen, radii solis); lipovo cvetje; hrastovo lubje; pšenični kruh; vratna kost; mestne šege (städtische Gewohnheiten, Stadtsitten), hišni prag; cerkveni dnarji; hodnično platno; morska država (Seemacht po ruskem) itd. Toda ni jih menda slovanskih bukev, v katerih bi ne našli dokaj izjem od tega pravila. Tako poje Vodnik: Štej snežnikov goličave. Tu se bo pač smelo največ prepustiti pisavcovi razsodnosti.

Še nahajamo v našem jeziku nekatere samostavnike, ki hočejo za rabo imeti druge samostavnike v rodovniku, brez vsega razločka, ali ti samostavniki pomenijo živeče ali mrtve stvari in ali je rodovniku pridružen kakošen dodatek ali ne. Taki samostavniki ne pomenijo ničesar, kar bi imelo obstanek samo za se, marveč samo omejujejo druge reči po njih telesni visokosti v nekakem geometrijskem pomenu, ali jim pa odločujejo kolikost in množino, kamor spadajo razne števila in mere in sploh besede, s katerimi odgovarjamo na vprašanje: koliko je česa?

Primeri so: kraj morja; po verhu planine; na uno stran vode; levi breg Soče; pasti na dno morja; konec vasi; na sredi njive. (Če pa ravno te besede v drugem stiku pomenijo kaj tudi same za se, imajo tudi priloge poleg sebe, kakor: deželski kraji; popis morskega dna itd.).

Ali pa: Število učencov; množtvo, množina ovac; sila, kerdelo, truma vojščakov; pomanjkanje kruha; četert ure; polovica sveta; klopko preje; niz biserov; venec smokev; snop detelje; otep slame; povemo, kodelja prediva; trobela platna; kepa snega; gruda zemlje; hlebec voska; — hleb, kos, zalogaj, merva, troha, krajic, sredica kruha; — konec vode; zerno žita; list papirja; deset glav, repov kónj; jato golobov; čeda ovac; gora, kup merličev; stog sena; tečaj lanú; nasad pšenice; versta vitezov; strel smodnika; meh, vreča (in enake posode) moke; butara derv; peljaj, voz sena; ladja žita; peč kruha; mošnja dnarjev; sod, kupa vina in vse enake posode; peščica ljudi; perišče (pregeršče) žita; plug volov; cent masla; mernik pšenice; dan hoda; stotina dukatah (serb.); deset cekinov plače; mesec danah (serb.), itd.

Že gori sem rekel, da ni mogoče objeti v mislih vseh primerov, ki se tičejo tega vprašanja, torej si tudi ne domišljam, da sem ga dognal; hotel sem le pro parte virili pripomoči k njega pojasnjenju. Dobro bi bilo, da bi kdo bivajočih med čisto slovenskim narodom hotel paziti in očitno naznaniti, ali in v katerih primerih se slišijo prilogi na ov ali ev in in od imen neživečih stvari (kakor se nahajata v najstariših českih prestavah sv. pisma priloga: ognjev, mečev), in pa kdaj se prav rabi tudi vsem drugim Slovanom znani rodovnik s predlogom od.

Cigale.

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu.

IX. Pismo.

Dragi stric!

Ko smo Križno goro zapustili, smo se podali spet nazaj v Cerknico, in smo tam pod streho blagoselčnega dekana gosp. Anžlovarja našli gostoljubno sprejetje.

Naj Vam kaj malega povem od Cerknice.

Terg cerkniški ima obraz kakor vsi kranjski tergi, močne zidane hiše, sred terga slovensko drevo lipo, svojega kramarja, kerčem več kakor potrebno itd. Cerkev Devici Marii posvečena je zadosti prostorna, in kakor sem že omenil, da na Notranjskem ne smete iskati veličastnih

cerkev, tako tudi cerkniška pri vsi lepi snažnosti nima nobenih takih stvari, ktere bi prijatelja umetnosti unemale. Vendar tega niso Cerkničanje krivi, temoč njihova osoda.

Terg je več kakor enkrat bil napaden po sovražniku kerščanstva, za kterege krepko življenje si dan današnji diplomati toliko glave belijo. Leta 1522 je bil v tem tergu, kakor Valvazor piše, „Ach und Weh“. Leta 1559 je spet 16,000 Turkov v Cerknico prihrulo, in ves terg razdajalo. Na Svečnico 1560 so Turki spet v Cerknici pometali, in 1578 se je vselil v ta ubogi terg pomor (kuga); — za milega Boga! kako bi mogoče bilo si iz takosnih stisk in nadlog pomagati. Sedaj jim je železnica nova kuga, ktera jim mori zaslužek, in tako jih le še zna jezero rešiti. Da bi se našla v Cerknici špekulativna glava, ktera bi vabila rudeče-lasaste Angleže s svojim „spleenom“ v ta romantični kraj, potem bi še utegnil kakošen šterling se v to okolico natepsti. Domači turisti so večidel ubožci, kateri si sira in čebulice v torbici seboj nesejo, da ju pri poličku kislega Dolenca pozobljejo. Svoje dni so Čiči in Krašovci barantali po Cerknici s soljo, sadaj Čiči in Krašovci sami neosoljeno juho serkajo.

Pred dvesto leti je slovela cerkniška roženkranska bratovšina s svojimi 32 večjimi in 15 malimi banderi. Ob času Valvazorja je štela bratovščina ta 86,000 udov. Bil je tudi tukaj nekdanj sloviten farmešter Gregor Červič, kateri je po Friulskem, Horvatskem in Koroškem slovel kot „Wunderdoctor“ ali zdravnik, kateri je vse ozdravil, kar mu je pod roko prišlo.

To je, dragi stric, vse, kar o zgodovini Cerknice vem. Naš gosp. Likar bi utegnil priložnost imeti več kaj povedati. Na Štirnškem in Koroškem imamo po povelji svetlih škofov pri vsaki cerkvi že spisane farne kronike; kaj takošnega bi se tudi svobodno na Kranjskem začelo.

Kranjci poleg tega imajo že dosti nabranega gradiva v svojih letopiscih, kakor: v Valvazorji, Baucerji, Dolničarji itd.; trebalo bi se le, tam poiskavati in v posebne bukve prepisovati. Vse to bi bolj koristilo za domačo zgodovino, kakor pa iskanje hiše v Ljubljani, pri kateri je Jason svojo barko privezal. Historično društvo bi moglo v svoje „Mittheilungen“ zbirati gradiva za domačo zgodovino, ne pa iskati od svojih sodelavcov že kritično izdelane zgodovine. Kritični zgodovinopisci še le ustajajo po nabranem gradivu, društvo in njihov organ je samo „Zeughaus“, v kterege se nosi orožje razne verste. Al pustimo to. Saj je lažje prvo v roke vzeti in kritikovati kar so storili drugi, kakor pa z velikim trudom samemu starine nabirati.

Ko smo svoje potolčene kotrige (ude) s sladkim spanjem okrepili, smo šli v družbi ljubeznjivega gospoda dekana in gosp. kaplana Likarja obiskat škocjanske jame.

V bližnji vesi smo vzeli za vodnika kmeta Srebernika. Kmet Srebernik je bistra glava, bere „Novice“, in je veliko veselje imel, ko je zvedil, da ima pred seboj urednika „Novic“. Tudi mene je gledal po dolgem in širokem, in ni mogel zapopasti, kako da jaz v ta kraj pridem.

Jaz sem občudoval ostro logiko tega prostega slovenskega kmeta. Sedaj še le sem razumel besede Göthejeve v „Faustu“:

„Was du ererbt von deinen Vätern hast,
Erwirb es, um es zu besitzen.“

Mi, kateri se med izobražene štejemo, smo v svojem mišljenju večidel pokvarjeni. Imel sem večkrat priložnost govoriti z izobraženimi prebivavci severne Germanije, ali ne sramujem se očitno spoznati, da jih večkrat nisem razumel, kaj so hotli povedati. Ni Vam nič druga čuti, kakor zmiraj le: Quantitatives in Qualitatives, Subjectivitaet in Objectivitaet — vsa žlabudrija je bila

„Wie eine der langbeinigen Cicaden,
Die immer fliegt und fliegend springt.“

Kako vse drugači trezno, razumno govori naš slovenski

kmet, kterege še nemškutarija ni oblizala. Al prosto mišljenje današnji dan več ne dopada; vse mora okerpano biti z znanstvenimi izrazi, čeravno pod to robo mnogokrat ni ene čedne misli najti. O ti ljubi stari Lukreci! kako si ti svet dobro poznal, ko si pisal zlate besede:

Omnia enim stolidi magis admirantur amantque,
Inversis quae sub verbis latitantia cernunt.

Pot k škocijanski jami pelja skoz zanimiv hojev log in med zelenimi ložnimi travniki. Dragi stric, da bi imel pero Adalbert Štifterovo, bi Vam popisal vsak zeleni germič, pod katerim tiči mali steržek, — vsako pisano cvetlico, na kateri se ziblje pridna bčelica, — vsako drevesce, okoli kterege se ovija zmirom zeleni beršljín, — popisal bi Vam, kako vodica kaplja po jarkcih, — kako sumočejo terstike kraj tihega ribnika, — al tega, kar Štifter zna, ne znam jaz. Do sadaj je sicer slovensk pisatelj mogel biti arhajolog, numismatik, geolog, historik, pesnik vsake pesniške baže — lyrik, epik, dramatik, — hvala Bogu! sadaj se že več oračev najde na zapušeni njivi slovenskega slovstva. Al kakor smo poprej imeli kritične slovnice — najslednji sad slovstva pri vsakem narodu — tako bomo sadaj dobili poprej kritiko kakor učene dela. Zmiraj hočemo — — — —

Najpoprej smo obiskali živi most. Veže brega globoke jaruge, čez kterege lahko peljaš s senom naloženi voz. Kako je bil stvarjen, naj razlagajo geologi; jaz sem v njem vidil le lep most, kateri je postavljen čez časnost in večnost.

Potem smo prišli do poderte cerkvice sv. Kocijana. Pravijo ljudi, da je tam kadaj živel pobožen samonjak iz bližnjega cistercijskega klostra. Srečna doba človečanstva, sem si mislil, kadar je še tukaj vladal mir in pokoj. Sadaj zemlja ječi pod težo železnega voza in sopar okužuje čisti ložni zrak. Ljudje niso še bili tako željni po novostih, imeli so v svojem noternjem bogati svet dobrih sklepov, in so več govorili z Najvišjim, kakor pa s hinavskimi ljudmi. Niso priobčevali po svili*) svojih misel, al pošiljali so svojim bratom po ljubezni dobre dela.

V škocijansko jamo ni treba navdol iti, kakor v merzlo jamo, temuč se gré naravnost, ker skoz njo teče potok. Dozdeva se mi, da ima skoz to jamo cerkniško jezero enega svojih pritokov in da je ustje pri veliki Karlovci. Nismo mogli jako daleč po votlini, ker zadelana je bila z bervni, hojami, smudjem itd., katero voda prinese.

Po ogledu jame smo se spet podali v Cerknico nazaj, kjer nas je čakal „largum et lautum prandium“. Hišni gospodar, kateri so si na svetu že tudi marsiktero skusili (bili so leta 1848 blizo najine domačije, dragi stric, vojašk duhovnik v Radgoni) in so eden tistih, od katerih reče narodna prislovica: „Svetli, ko mož“.

Težko smo se ločili od te prijetne družbe — z žalostno negotovostjo, jeli bomo še kadaj se v življenji vidili ali ne. — Za danes srečno, dragi stric, pozdravite mi Verbovčane.

Vaš

Vicko.

Misli o Vodnikovem spominku.

Ker so nam „Novice“ že misli mnogih o spominku Vodnikovem razodele, naj bo tudi meni pripuščeno povedati, kaj o ti zadevi mislim. Mnogim Slovencom ni po volji, da se očetu našega slovstva slika postavi. Veliko bolje bi bilo, terdijo nekteri, da se, namesti mu sliko napraviti, nabrani denarji za kak drug namen porabijo. Na primer pravijo, naj bi se darila razpisale za izvirne slovenske dela, ali pa naj se s temi denarji revni, v domačem jeziku izverstni učenci podpirajo. V resnici prvi in drugi namen sta pametna, hvale vredna in koristna. Pa prašam vas, dragi Slovenci: v kakošen namen so naši rojaki denar dali? Gotovo

le zato, da se slavnemu možu kip postavi. To so bile dr. Toman-ove misli; le zato je vse rodoljube povabil in prosil, kaj darovati. Nočem s tem reči, da bi ne bilo prav, nabrane denarje za plačilo slovenskih pisateljev ali pa za štipendi revnih učencov porabiti. Pervo in drugo bi bilo za Slovence potrebno in služilo bi jim v veliko korist, pa Vodnik bi se s tem malo poslavlil. Mi pa, njegovi hvaležni sinovi, smo dolžni storiti, da njega ime in njegova slava večna ostane. Mi smo dolžni našim naslednikom pokazati, da smo svoje slavne može častili, da smo njih zasluge cenili. Ptuji narodi naj spoznajo, da tudi Slovenci spoštujejo svoje možake.

Marsikdo, ki sedaj večidel ptuji jezik raje govori kakor svojega, ki ptuje bolj ceni kakor svoje, ki zasluge svojih rojakov malo ali pa nič ne pozna, se bo zdramil pri kipu slavnega pesnika. Z ojstrimi besedami bo Vodnikova podoba marsikomu serce mehčala in mu ljubezen do domovine navdihnla. Marsikteri mladeneč se bo navdušil vidši sliko svojega slavnega rojaka. Ni tedaj nespametno in nekoristno Vodniku spominek, „ki ga bo dež spiral in vihar rušil“, postaviti, ker služil bo Vodniku v slavo, nam v korist, našim naslednikom v izgled, Slovanom v ponos. — Če bi pa kdo zato spominkov postavljati ne hotel, ker jih nevihta poškode, bi nikdar noben slavni mož spominka ne imel. Če smo ga postaviti mogli, ga bomo tudi popravljali. Res je, da bi Vodnik, če bi živel, raji imel, da se ti denarji za kako drugo potrebno stvar porabijo, kakor da se mu za-nje spominek postavi. To bo vsak domorodec storil in želel, naj se raje domovini pomaga, kakor da on slavi; to že ljubezen do domovine in skromnost tirja. Pa mi ne gledajmo na to, tem več bodimo hvaležni očetu slovenskega slovstva. Njegove zasluge za nas so velike; napravimo mu tudi vreden spominek. Če je še premalo denarja, čakajmo, da se po obrestih tako pomnoži, da bomo to storiti mogli. Morda bo še kak rodoljub kaj položil na altar Slovenije.

Kje, kako in kadaj naj se ta spominek postavi, naj drugi sodijo, posebno gospod dr. Toman, ki je to stvar sprožil. — To so moje misli o Vodnikovem spominku. Ravno takih misel je več naših rojakov na Reki.

Janez Bile.

Kratkočasno berilo.

Balin.

Narodna pripovedka. Zapisal Raičev B.

Nekda je živel ubog kmet blizo velike vode in si hotel mlin napraviti, pa siromaštvo ga je preveč žulilo. Nekega dne gré k vodi in žalosten hodi sem im tam, kar pride nek lovec k njemu ter ga popraša: Zakaj si tako žalosten? On mu odgovori: Mlin bi rad imel, pa si ga ne morem napraviti. Lovec, bil je namreč vražec, mu pa veli: Kaj mi daš in jaz ti ga v eni noči naredim. Siromak kmet odgovori: Ne vem kaj. Lovec pa mu reče: Tisto, kar tebi domú gredé najprvije nasproti pride. Doma je namreč imel ščene in sinka, ki mu je Balin ime bilo, ter si je mislil, da mu gotovo psiček nasproti pribeži, in zato mu je obečal.

Domu se bližaje mu že priteče sinček proti, oča pa otožen reče: Ti nesrečno devče, je li te je sam hudič pred me prinesel? in hipoma je hudičevo znamenje na desnico dobil. Oča dolgo razmišlja in ne vedé, kaj bi z njim, ga vendar v učilnico odpravi.

Dečko je bil prebrisane glave, se je lahko in rad učil; dovršiv črne škole je duhovnik postal, pa svete hostije ne mogel prijeti za zlodejevega znamenja voljo. Po takem otožen se je napotil pred pekel, da bi se take nesreče nekak znebil. Poidoč pride v velik log, tema ga je zasačila, da ne vedil kodkamo, kar zagleda lučico in gre za njo, dokler ni došel do hrama, kder se je lučica leščala. Potrkav na prikletne dveri je prosil, da bi mu odprli. Edina hči je doma bila ter mu odklenila; njeni oča je odšel krast

*) Na Štirnem svila = Draht od sviti, winden, kakor Draht von drehen.